

BOJOVALI ZA NAŠI SVOBODU

V minulém roce jsme si připomněli 75. výročí osvobození Československa a konce 2. světové války. Při této příležitosti a současně k oslavám 700 let od založení města vydal Městský úřad v Kryrech publikaci „Sborník podle vzpomínek pamětníků“.

Kromě úvodních příspěvků předsedkyně SČVP Mgr. Dagmar Martinkové k 75. výročí osvobození, Bc. Romana Štéra z Národního archivu k účasti volyňských Čechů v československých vojenských jednotkách v SSSR a průběhu konce 2. světové války a poválečného vývoje na Podbořansku obsahoval také medailonky příslušníků 1. československého armádního sboru z regionu Kryry, Strojetic, Běsno a Stebno, volyňských Čechů, kteří zde našli svůj domov.

Bylo jich téměř devadesát.

Příběhy některých z nich, kteří neváhali se zbraní v ruce bojovat za naši svobodu, sesbírala a pro sborník upravila paní Marie Čonková. Ta však už ve chvíli, kdy publikace vycházela, věděla, že je sborník neúplný. Že mezi námi žijí potomci těch, na jejichž jména bychom neměli nikdy zapomenout a kteří se do její publikace tehdy nevešli.

Pojďme si je společně v Kryrské rozhledně připomenout. Protože také díky nim tady dnes můžeme být i my.

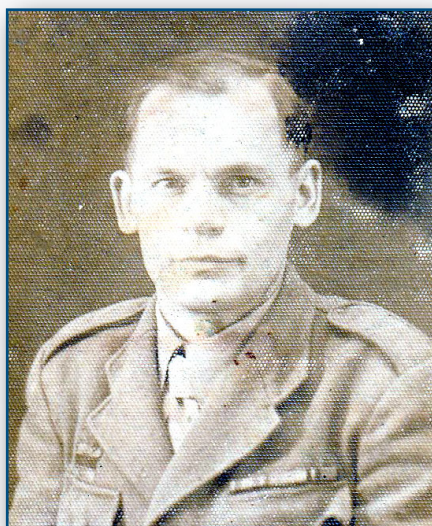
Pavel Ďuran

JURAJ MELNIK

(1915 - 1992)

Juraj Melnik se narodil 8. 7. 1915 v horské oblasti Zakarpatské Ukrajiny v obci Lipecká Polana, okres Chust v tehdejším Československu.

Zakarpatská Ukrajina byla po zániku Uherska v letech 1919 až 1939 samostatná země Československá - v červnu 1945 byla odstoupena a připojena k Sovětskému svazu a od prosince 1991 se stala součástí nezávislé Ukrajiny. Juraj pocházel ze šesti dětí, měl čtyři sestry a bratra Ivana. Otec Ivan Melnik pracoval jako dělník, matka Anna rozená Perecová se starala jednak o domácnost a také pracovala v zemědělství na polích, kde vypomáhaly i děti. Dětství a mládí Juraje a ostatních sourozenců nebylo lehké, kvůli práci nechodili většinou ani do školy. Číst a psát se Juraj

Juraj Melnik (1945)

naučil až v armádě. V letech 1925 – 1935 sloužil u sedláků v okrese Chust a další dva roky pracoval jako lesní dělník v obci Bereznyky u Iršavy. Vojenskou základní službu absolvoval v Plzni. V roce 1937 byl odveden k 35. pěšímu pluku a v této nejznámější legendární a slavné vojenské jednotce sloužil jako voják střelec. Po okupaci zbytku Československa byl pluk 31. 7. 1939 oficiálně rozpuštěn a Juraj propuštěn domů. Vrátil se do Polany, byl zaměstnán i nadále jako lesní dělník. Oženil se s Žofií Papadincovou (1922 – 1987) a v roce 1941 se jim narodil první syn Mikuláš. Další tři synové Jiří, Ivan

a Michal se narodili už v Čechách. Po obsazení Zakarpatské Ukrajiny Maďary musel v letech 1940 až 1943, tedy celkem třikrát, narukovat do maďarské armády. Byl zařazen jako voják – střelec u pěšího pluku. Tento pěší pluk po dobu osmi měsíců působil jako okupační jednotka v Jugoslávii v prostoru Bačka. V roce 1943 se mu podařilo uprchnout z území obsazeného Maďary a přidal se k 117. partyzánskému oddílu do divize Železniak 107 v Gomelské oblasti v SSSR. Sloužil zde do dubna 1944, přičemž mezitím od listopadu do března pobýval kvůli zranění hlavy v nemocnici. Při první příležitosti a dobrovolně vstoupil 4. 4. 1944 v Jefremově do nově se formující československé zahraniční armády, kmenové číslo 8570/M. V řadách 1. československého armádního sboru pod vedením Ludvíka Svobody sloužil až do 23. 8. 1945, kdy byl z armády propuštěn. Byl voják – samopalník, 1. brigáda – SPO a nabíječ v dělostřeleckém oddílu – minometná baterie. Účastnil se bojů v Gomelské oblasti, Krosno, Dukla, Liptovský Mikuláš. Byl zraněn u Gomelu, kde výbuchem bomby utrpěl otřes mozku, na Dukle střepinou poraněno pravé koleno a pravá strana prsou a u Liptovského Mikuláše zraněna střepinou levá noha, částečně ochrnl.

Medaile a vyznamenání:

1944 - Čs. válečný kříž 1939, 1945 - Čs. válečný kříž 1939, 1945 - Čs. pamětní medaile se štítkem SSSR, 1944 - Medaile za chrabrost, 1948 - medaile Za vítězství nad Německem ve Velké vlastenecké válce, 1959 - Dukelská pamětní medaile. Poslední vyznamenání mu v šedesátých letech na setkání frontových bojovníků předával armádní generál Bohumír Lomský.

Rodina zůstala během války v Lipecké Polaně. Juraj se po válce usadil v Kryrech, dostal přiděl č. 8, kde byli ještě původní němečtí nájemci. Zanedlouho za ním přijela do Kryr manželka Žofie a

v prosinci jel do Polany pro syna Mikuláše. Mikuláš si dodnes pamatuje hrůzný zážitek z cesty, kdy po připojení Zakarpatské Ukrajiny k Sovětskému svazu se právě v té době uzavřely hranice a byl s otcem a dalšími krajany ve vězení v Užhorodě. Juraj, vyučený tesař, nebyl velký zemědělec. Předal usedlost v Kryrech dalším a zanedlouho odjeli na Tachovsko. Pracoval jako lesní dělník v letech 1949 – 1950 u Státních lesů Tachov a poté až do roku 1956 jako bača na Státním statku Tachov, hospodářství Lučina. Ale válka a následky válečných zranění se na Jurajovi podepsaly. Zakrátko se dostavovaly deprese, epileptické záchvaty a dostal invalidní důchod. Stával se stále více agresivním a autoritativním vůči manželce a dětem, stále častěji se vracely vzpomínky na válečné útrapy. Když vyprávěl o svých zážitcích z války, vždy říkal, že: „největší jistota byla mezi mrtvými a na Dukle se děly hrozné věci“. V roce 1958 se manželé rozešli, matka Žofie se i s dětmi vrátila do Kryr a v roce 1961 bylo manželství rozvedeno. Juraj sice jezdil do Kryr, ale navštěvoval pouze kamarády, kteří také prošli frontou, s těmi si rozuměl. Pro své nejbližší však porozumění neměl. Byl šikovný při práci v lese i na poli a vypomáhal v obci. Jako člen Svazu protifašistických bojovníků a Svazu československých invalidů se zúčastňoval akcí. K určitým lidem byl dobrosrdečný, ale k rodině si cestu bohužel už nenašel. Dům v Lučině mu vyplatili při stavbě přehrady v sedmdesátých letech, odešel na ovčín v Milířích a zbytek života strávil v Pečovatelském domě v Kladrubech.

Juraj Melník zemřel 3. 5. 1992 a je pochován na hřbitově v Milířích u Tachova. Jeho tři synové i s rodinami žijí v Kryrech, nejmladší syn Michal zemřel svobodný.

**Juraj Melník (1. vlevo)
při vyznamenávání v
roce 1959**

Podle vzpomínek Mikuláše Melníka, syna, a
záznamů VÚA Praha

Marie Čonková

Fotografie: archiv Mikuláše
Melníka

VLADIMÍR DOLEJŠ

(1896 - 1981)

Vladimír Dolejš se narodil 4. 2. 1896 v Sofievce na Volyni jako nejmladší syn Josefa a Marie Dolejšových. Jeho otec Josef, vyučený krejčí ve Vídni, pocházel ze Smetanovy Lhoty na Písecku. Matka Vladimíra Marie Buzická byla z Mirotic, chodila do školy s Mikolášem Alšem, její otec byl tkadlec.

Marie Buzická a Josef Dolejš byli oddáni v Miroticích, bydleli v podnájmu až do roku 1874, než se vystěhovali do carského Ruska. Dolejšovi měli 9 dětí, 3 dcery a 6 synů. První dva synové se narodili ještě v Čechách, ostatní sourozenci na Volyni. Josef a Marie Dolejšovi přijeli do Ruska do Mirohošti, ale časem se přestěhovali do nově vznikající Sofievky. Tam si s rodinou postavili chalupu, po částech korcovali les a měnili mýtinu na pole. Když vypukla 1. světová válka, narukoval nejmladší syn Vladimír do ruské armády k dělostřelcům do Darnice u Kyjeva, kde sloužil v letech 1915 - 1918. Po válce se vrátil z války k rodičům do Sofievky. Vzhledem k tomu, že neměl žádný velký majetek a byl vlastně na prahu svého produktivního života, musel se zatím spokojit dřevěnicí, krytou doškami a připravoval si materiál na stavbu zděného domu. V roce 1922 zasáhla Vladimíra krutá rána, zemřela mu maminka Marie Dolejšová, kterou velmi ctil a miloval a těžce nesl její smrt. Rok po smrti své matky v roce 1923 si přivedl do domu Marii Mikešovou, svou družku, která měla za svobodna syna Vladimíra, narozeného v roce 1918. Vladimír se rázem stal tátou pětiletého kluka. V roce 1924 se narodila dcera Jiřina a o tři roky později syn Emil. Domek, ve kterém dříve bydleli, byl starý. Vladimír se rozhodl parcelu prodat a domek zbourat. Materiál z bouračky použil na stavbu nové dřevěnice a za zbylé peníze si pořídil cihelnu na Tabulkovém poli u Vrby. Cihelna prosperovala až do roku 1939, než ji zabrali Rusové. V roce 1935 zemřela družka Marie Mikešová na rakovinu. O dva roky později se Vladimír oženil s Libuší Wenigerovou z Hinska, dcerou Františka Wenigera a Anny Čapské. Oddáni byli v církvi, protože se nechal pokřtít na pravoslavnou víru, jako byla Libuše. Od roku 1939 začal Vladimír opět chodit do lesa kácet dříví, také vydělával kůže na boty, šil a opravoval boty. Učil se ševcem, ale nevyučil. Boty ušít

uměl. Takovou prací se živil i svou rodinu do roku 1947, než reemigroval do Československa.

Válečné události

V roce 1939 za vlády Sovětů dělal Vladimír předsedu obce, protože bohatí sedláci nechtěli mít nic společného s politikou Sovětů, kteří po svém příchodu na Volyň začali po svém vzoru zakládat kolchozy. A Vladimír Dolejš, jako bezzemek, jim byl za předsedu dobrý. 22. června 1941 přepadlo hitlerovské Německo Sovětský svaz. Byly zrušeny kolchozy a sedlákům zase narostl hřebínek. Také ukrajinští nacionalisté byli na koni. Němci jim slibovali samostatnost, budou-li s nimi spolupracovat. Protože Ukrajina byla dlouho pod cizí nadvládou buď Poláků, nebo Rusů, chopili se ukrajinští nacionalisté nabídky Němců a fanaticky plnili vše, co po nich Němec žádal. Jako symbol své samostatnosti stavěli Ukrajinci mohyly – byly to navezené hromady země, upravené do poschoďovitých jehlců a na vršku byl ukrajinský znak – trojzubec a kříž. Tyto mohyly byly vysvěceny a staly se pro Ukrajince posvátnými místy. I stalo se, že se jednomu vozkovi splášili koně a podupali ukrajinskou vysvěcenou mohyly. Vzhledem k tomu, že Vladimír pásal v okolí mohyly krávu a nebyl Ukrajinci oblíben, svedli poškození mohyly na něho. A jeden ukrajinský nacionalista ho zbil a zkopal tak, že Vladimír zůstal několik týdnů bez hnutí na lůžku. Protože nacionalista, který ho zbil, byl u banderovců a Němci s banderovci spolupracovali, nebylo žádného odvolání. Za německé okupace nechtěl žádný ze sedláků spolupracovat s Němci a dělat starostu obce. Opět byl zvolen Vladimír jako ten, co nemá co ztratit. Hodně času trávil ve vsi, organizoval různé brigády – jako odstraňování sněhu, opravu cest a jiné práce, které si Němci vymysleli. Tato situace trvala až do 18. 3. 1944. Ten den přišli do

Vladimír Dolejš (asi 1920)

do chalupy Dolejšů, která ležela mezi ukrajinskou a českou vesnicí, němečtí vojáci. Bylo jich hodně a byli tam celý den až do 23.00 hodin v noci. Přinesli si slepice a Vladimír jim je musel vařit. Zašívali si obleky, čistili oděv od vši, čistili zbraně a čekali na rozkaz. Děti s matkou se tísnily v koutě postele. Vladimír manželce načernil tvář, udělal kruhy pod očima a tvrdil Němcům, že je těžce nemocná. Chovala nejmladší dítě – syna Sašu. Když se blížilo k půlnoci, dostali Němci rozkaz pochodovat směrem na Brody a dále Lvov. Sebrali s sebou Vladimíra, aby jim ukazoval cestu a řídil koňský potah. Koně byli cizí, Dolejšovi žádné neměli. Rodina oplakávala Vladimíra a měla strach, že se už nevrátí, ale k ránu se objevil. Protože Němci vyjedli všechnu chleba, chtěla matka ráno upéct placky, aby bylo s mlékem co snídat. Dala vál na stůl, prosela sítem mouku a v tom Vladimír přišel do světnice a řekl jí, ať všeho nechá, protože byli zpozorováni první sovětský vojáci – první linie. Vladimír věděl, že se Němci opevnili v zákopech na českém hřbitově a tím byl dům ve frontové linii. To bylo 19. 3. 1944. Vladimír s manželkou vzali děti a peřiny a utekli do sklepa, který byl vykopaný v zemi vedle chalupy. Tam seděli na bramborách, vedle sudu se zelím a okurkami, až do rána 20. 3. 1944. Celý předchozí den a noc za nimi zuřila bitva, na dvoře, na chalupě i v okolí. Bylo zabito a zraněno mnoho sovětských vojáků. Němci stříleli od hřbitova a chalupa Dolejšů byla prostřílená jako řešeto. I vál ve světnici, na kterém byla mouka, byl prostřílen. Ráno 20. 3. 1944, když se střelba utišila, vyšla rodina i s dětmi ze sklepa. Vzali krávu na provaz a utíkali i s dětmi do lesa, ale sovětský vojáci je vrátili domů, že už je Němec vyhnán. Takže den 20. března 1944 byl pro rodinu dnem osvobození od německé okupace. Němci ještě poraženi nebyli, jen boje se přesunuly na jiná místa. V Bělohrodce i na Sofievce byla polní nemocnice až do konce války. Za frontou v roce 1944 začali chodit žebraři z Brjanska, Černogorska, Kurska. Volyňští Češi si nežili špatně, co se potravin týče. Byli pracovití a rozumní. Raději rozdali poslední chleba, než by si nechali zničit nemovitý majetek. Snažili se žít naplno i v těch nejtěžších dobách. Slavili a světili všechny svátky a navzájem se navštěvovali. Díky této přizpůsobivosti a umění se odreagovat, dočkali se volyňští Češi návratu do své původní vlasti.

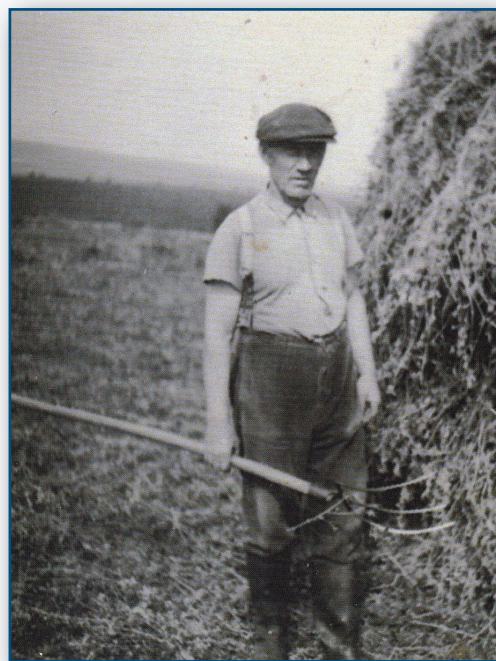
Návrat do Československa

Po válce v roce 1945 se začalo mluvit o návratu – repatriaci. Začátkem prosince 1946 přijela československá přesídlovací komise pod vedením plukovníka Lazara z Prahy. Měla své sídlo ve Vrbě a v

této komisi spolupracoval za obec i Vladimír Dolejš. Dne 25. ledna 1947 odjel první transport volyňských Čechů ze Sofievky z okresu Verba. Návrat do vlasti byl přijímán různými lidmi různě. Někteří se těšili, jako Vladimír, že se vrátí do vlasti, kde se narodili jeho rodiče a kam cítil, že patří. Některým bylo líto majetku, některým se nechtělo opouštět místa, kde se narodili a žili, jako třeba Vladimírova manželka. I když bylo po válce, řádili na Volyni banderovci každou noc a lidé si nebyli jisti životem. Od října 1946 bydleli už v každé české rodině ruské rodiny z Bulharska. Byli to vesměs rybáři a malorolníci, kteří hospodaření a penězům, které vládly na Volyni, málo rozuměli. Tyto skutečnosti pomohly přesvědčit i váhavce, aby sbalili svých pět švestek a přestěhovali se do Československa. Ze Sofievky, ze svého domova jeli Dolejšovi do Verby na nádraží. S maminkou Libuší vyjely dcery Libuše, Marie a Olga a syn Alexandr. Vezla je na saních selka Jarina Někiforová a měla zapřaženy dva koně. Otec Vladimír byl se synem Emilem už od večera ve Verbě. V jednu hodinu ráno 1. února 1947 vyjel vlak s repatrianty z Verby přes Karpaty do stanice Biel. Zde přesedali na československé vagony, protože ruská dráha je širokorozchodná. V československých vagonech jeli směrem do Košic, kde každý včetně dětí dostali reemigrační průkaz a 300 Kč na osobu jako zálohu, protože československé peníze neměli a sovětské museli odevzdat. Z Košic pokračovali do Hranic na Moravě a odsud do Podbořan, kde bylo shromažďovací středisko na místě bývalých kasáren. Do Podbořan přijeli 12. února 1947. Od 12. 2. do 24. 2. 1947 byli ve středisku. Rodiny si samy nevařily, vyvařovalo se společně ve speciální kuchyni, kde vařily německé ženy. Z Podbořan se přestěhovali do Kryr. Vladimír pracoval nejprve ve sklárně, ale ze zdravotních důvodů přešel do cihelny, u výtahu překládal cihly. Vánoce 1947 byly první vánoce rodiny Dolejšových v Československu. Měli stromeček, spoustu hraček, kolekce a dárky, tak jak to umožňoval nákup na potravinové lístky a šatenky, které v té době platily. Také životní úroveň byla limitována Vladimírovým výdělkem, protože manželka byla s dětmi v domácnosti. Na vánoce měli zabíjačku, prasátko si přivezli z Volyně a Libuše ho vykrmila do váhy přes dva metráky. Když Vladimír viděl, že jeho výdělek nestačí na to, aby rodinu slušně uživil, rozhodl se, že si převezme zemědělskou usedlost, které se v té době začaly uvolňovat. V usedlostech byli od roku 1945 zlatokopové a odvezli, co se dalo. Ale pole se odvézt nedalo, na polích se muselo zajistit hospodaření. Také se na zemědělskou usedlost nechali nalákat deputátníci z vnitrozemí, kteří neuměli hospodařit.

Ve dvou-třech letech krachovali, protože neplnili dodávky a dobytek jim chćpal. Takovou usedlost si Vladimír našel ve Stebně č. 35. 6. ledna 1948 se Dolejšovi stěhovali na žebřínáku, který jim s koňmi půjčil bratr František usídlený také ve Stebně. Usedlost byla silně zplundrovaná. Stavby zvířat na 13 ha byly dvě krávy, jedno tele, jeden vepř, tři slepice, drobné nářadí a 5 q brambor, to byly veškeré zásoby. Byl leden a krmení nebylo žádné. Vypomohli bratr František Dolejš a nevlastní syn Vladimír Mikeš, který dal žebřínák slámy a dva pytle ječmene. Koně na usedlosti nebyli. Vladimír si musel koně půjčovat od svého bratra, ale tomu se to nelíbilo. Když slezl sníh, chodila manželka Libuše na stařinu pro krmení krav a na stlaní hrabala lesní hrabanku. V únoru v roce 1948 byl Vladimír vyslán spolu s dvěma dalšími rolníky jako delegát rolnické komise do Prahy a účastnil se manifestace na Staroměstském náměstí v době vládní krize. Vladimír věděl, že bez koňského potahu nelze obdělávat pole a tak si za vypůjčené peníze od hospodářského družstva zakoupil dva valachy. Začátky hospodaření byly velmi těžké, ale manželé si věřili, věřili svým rukám, své pili a pracovitosti. Libuše sloužila u sedláka na Volyni do 32 let, hospodářství rozuměla a Vladimír se při ní učil. Dolejšovi hospodařili soukromě od roku 1948 do žní roku 1950. Tehdy bylo ve Stebně založeno JZD, kam vstoupili, protože jim zkušenosti ze Sovětského svazu říkaly, že nemá cenu vzdorovat a že ke kolektivizaci dojde za každou cenu. V roce 1955 v červenci, týden po stebenské pouti, bylo to v sobotu v půl jedenácté, přišli rodině oznámit, aby nečekali otce na oběd, že měl úraz na silnici s koňmi a že ho odvezli do nemocnice. Byla to rána jako blesk z čistého nebe. Auto s opilými rybáři splašilo Vladimírovi koně, když vezl od státní silnice do Stebna žebřínák suché vojtešky. Sám seděl na oji, jak to sedláci dělali. Koně se lekli auta, uskočili stranou, trhli opratěmi, které Vladimír držel a ten přepadl přes oj tak nešťastně, že nohama visel na oji a hlavou drhnul po silnici. Jen tak tak, že mu kolo žebřínáku nepřejelo krk. Měl ošklivý úraz, který si vyžádal hospitalizaci ve Fakultní nemocnici v Praze. Celkem se léčil dva a půl roku. Absolvoval několik plastik kůže na obličej, následky po úrazu zůstaly. Obdržel invalidní důchod 280 Kč měsíčně a to ještě všechny děti byly finančně závislé na rodičích. Matka dostala v JZD práci ošetřovatelky drůbeže, kde její výdělek byl mnohem lepší než při denní práci v rostlinné výrobě. Vladimír měl s Libuší šest dětí, pět dcer a jednoho syna. Rodiče šesti potomků velmi dobře věděli, proč se dřou. Věřili, že jim s dorůstajícími dětmi rostou pomocníci, kteří jednou

Vladimír Dolejš ve Stebně (asi 1950)

zaujmou jejich místa. Je to k neuvěření, ale nejstarší Libuše vystudovala Vysokou školu zemědělskou v Praze, Marie, která měla těžkou srdeční vadu, nestudovala, ale šla pracovat do keramičky do Podbořan a tím vydatně pomáhala matce. Syn Saša se šel učit kovářem – podkovářem, dcera Olga vystudovala 4letou zemědělskou školu s maturitou v Žatci, Růžena vystudovala 4letou zemědělskou ekonomickou školu s maturitou v Lounech a Hana zemědělskou školu s maturitou v Kadani. Vladimírovi a Libuši bylo dopřáno, aby se dočkali všech svateb svých dětí a také se dožili narození všech vnoučat a dvou pravnoučat. Vladimír Dolejš zemřel 1. ledna 1981 po krátké nemoci ve věku 85 let. Libuše Dolejšová žila ve Stebně na zemědělské usedlosti do roku 1996. Po dvou záchvatech mrtvice byla přemístěna do Podbořan do ústavní sociální péče do nemocnice, kde zemřela 30. 3. 2002 ve věku nedožitých 97 let.

Když je člověk mladý, je dosti bezohledný, sobecký a přijímá od rodičů vše samozřejmě. Teprve s odstupem let dovede posoudit, co se matka a otec museli nastarat, aby děti mohly získat vzdělání.

Podle rodinné kroniky, kterou sepsala v letech 1997 - 1998 Ing. Libuše Dolejšová – Mlejnková za vydatné podpory sestry Olgy a dle paměti Vladimíra a Libuše Dolejšových, tety Nadi Svěcené a syna

Emila Dolejše

Marie Čonková

Fotografie: archiv Olgy Dolejšové